

NYELVTANULÁS ÉS EREDMÉNYESSÉG A MAGYAR KÖZOKTATÁSBAN

VAJNAI VIKTÓRIA^{a,*} – SZÉLL KRISZTIÁN^b – FEHÉRVÁRI ANIKÓ^b

^aELTE PPK Neveléstudományi Doktori Iskola

^bELTE PPK Neveléstudományi Intézet

Beérkezett: 2021. május 10., *elfogadva:* 2022. január 29.

Cikkünk szisztematikus irodalomfeltárás, amely öt magyar neveléstudományi folyóirat 1990 és 2019 között megjelent közoktatási idegennyelv-tanulási eredményességgel foglalkozó empirikus cikkeit dolgozza fel. A vizsgált 20 tanulmány arányosan érinti az általános és középiskolát, illetve a nyelvtanulás egyéni, iskolai és iskolán kívüli tényezőit, ugyanakkor legtöbbjük az angol nyelv tanulásának kutatásához kötődik. A cikkek révén kirajzolódnak a magyar közoktatásban folyó idegennyelv-oktatás problémái, illetve az eredményesség összefüggése az iskolatípussal, szocioökonómiai státusszal és a regionális elhelyezkedéssel, ami arra enged következtetni, hogy a magyar közoktatás nem biztosít egyenlő feltételeket a különböző társadalmi csoportoknak a nyelvtanulásra.

Kulcsszavak: idegennyelv-tanulás, eredményesség, közoktatás

Our systematic literature review examines empirical articles on foreign language learning and achievement in public education published between 1990–2019 in five Hungarian journals of education. The 20 studies examined cover primary and secondary education, and the personal, school-related, and beyond-school factors of language learning; however, most of them are based on research into learning English. The articles shed light on the problems of teaching foreign languages in the Hungarian public education system and on the relation between achievement and school type, socio-economic status, and regional characteristics, which might lead to the conclusion that the Hungarian public education system does not provide equal opportunities of foreign language learning for all groups of society.

Keywords: foreign language learning, achievement, public education

* Levelező szerző: Vajnai Viktória, ELTE PPK Neveléstudományi Doktori Iskola, 1075 Budapest, Kazinczy u. 23–27. E-mail: vajnai@student.elte.hu

Bevezetés

A nyelvtanulás nemcsak a közoktatás kötelező eleme, hanem az egyéni esélyek egyik fontos tényezője is: mind a továbbtanulásban, mind a munkaerőpiacon előnyöket jelent, hiánya pedig az egyént kizárja bizonyos lehetőségekből. Kutatásunk, mely egy tágabb oktatási eredményességi kutatás része (*Fehérvári 2021*), olyan, a magyar közoktatásban folyó idegennyelv-tanulással kapcsolatos empirikus kutatásra épülő tanulmányokat vizsgál, amelyek 1990–2019 között jelentek meg az *Educatio*, *Iskolakultúra*, *Magyar Pedagógia*, *Új Pedagógiai Szemle* és a *Modern Nyelvoktatás* című folyóiratokban. Az Arcanum és a Matarika adatbázisokban történő kulcsszavas keresés (iskolai/tanulói/pedagógus eredményesség/teljesítmény, vagy teljesítménymérés, vagy hozzáadott érték, vagy kompetenciamérés és közoktatás/köznevelés) és duplumszűrés után az alábbi kritériumokat alkalmaztuk: tudományos szakkikk, empirikus kutatás, a kulcsszavak valamelyike előfordul a cikkben és szorosan kapcsolódik a kutatáshoz, a kutatásmódszertani rész ismertetésre kerül, kvantitatív vizsgálat esetén legalább 100 fő, kvalitatív vizsgálat esetén legalább 15 fő bevonásával készült. A nyelvtanulási eredményességhez kötődően 20 cikk került be a vizsgálatba, amelyeket három aspektus felől közelítve mutatunk be aszerint, hogy az egyéni, az iskolai és/vagy a társadalmi szint került a fókuszukba.

A vizsgált cikkek legfontosabb jellemzői

A vizsgált 20 cikk 1996 és 2017 között jelent meg, és bár ez a kis szám nem tesz lehetővé messzemenő következtetéseket, mégis elmondható, hogy többségük (9 cikk) a 2003–2006 közötti időszakból származik, amiben közrejátszhat az EU-csatlakozás és/vagy a kétszintű érettségi bevezetése is.

A cikkek arányosan érintik az általános (13 cikk) és a középiskolát (11 cikk, és van olyan cikk, amely mindkét szintet vizsgálja); kisebb arányban jelenik meg a szakképzés, mint a gimnáziumok. A vizsgált cikkekben egyértelmű az angol nyelv túlsúlya, 20 közül csak egyben nem jelenik meg (a szerző szerint kutatás-költségvetési limitációk miatt), 12 pedig csak az angol nyelvvel foglalkozik. Négy cikk hasonlítja össze az angolul és németül tanulók eredményeit, változóit, három cikk szól a tanult idegen nyelvek tágabb köréről (ezekből a francia, olasz, horvát, orosz és a spanyol nevesül). Hat cikk vizsgálja a nyelvtanulási eredményességet más iskolai tárgy összefüggésében, mindegyikben megjelenik az anyanyelv valamilyen vetülete (magyar osztályzat, szövegértés, írott szöveg alkotása stb.).

A vizsgált cikkek közül 7 az egyéni/tanulói szintre fókuszál (és főként a kognitív területre), 5 az iskolai szintre, 2 az egyéni és iskolai szintet célozza meg (érintve ezek interakcióját is), míg 6 cikk együttesen vizsgálja az iskolai és iskolán kívüli (családi és társadalmi) tényezők szerepét.

Egyéni/tanulói szintre fókuszáló kutatások

Az egyéni/tanulói (elsősorban kognitív) szintre fókuszáló kutatások (7 cikk) szinte fele-fele arányban foglalkoznak egyéni különbségekkel (stratégia, tanulási célok, tanulási meg-

győzések), illetve egy-egy specifikus nyelvi készséggel (szókincs, írásbeli fogalmazás, fordítás).

A nyelvtanulók stratégiahasználatáról két cikk is bekerült a vizsgált tanulmányok közé. *Nikolov (2003)* hatodikos diákok stratégiahasználatát vizsgálta olvasott szövegértési és írott szövegalkotási feladatok megoldása közben. A vizsgálatban részt vevő iskolások számos stratégiát, illetve stratégiakombinációt használtak a vizsgálat alatt, legtöbbször nem tudatosan. A kutatás nem vezetett egyértelmű eredményre sem azzal kapcsolatban, hogy a tudatos vagy nem tudatos stratégiahasználat eredményesebb-e, sem azzal kapcsolatban, hogy mely stratégiák használata mutat szoros összefüggést az eredményekkel. A szerző ebből arra is következtet, hogy érdemes lenne a stratégiákat aszerint kutatni és egységesen rendszerezni, hogy életkortól, feladattípustól és készségektől függően melyek eredményesek. *Habók (2016)* tanulmányában az általános iskola végén és középiskola elején járó diákok nyelvtanulási és tanulási stratégiáit elemzi. Megállapítja, hogy az idősebb diákok kognitív, kompenzáló, metakognitív és szociális stratégiahasználatuk szignifikánsan magasabb. Szignifikáns összefüggés mutatható ki a tanulási és a nyelvtanulási stratégiák között, az idegennyelvi osztályzatokkal azonban csak az általános iskolások tanulási stratégiahasználatuk mutatott összefüggést, a középiskolások osztályzatai csak a nyelvtanulási stratégiákkal (a tanulási stratégiákkal nem). Kiemeli, hogy elgondolkodtató a memorizáló stratégiák magas használata, illetve az, hogy ez a stratégia nem feltétlenül mutat összefüggést az eredményességgel a nyelvtanulás során.

Az egyéni különbségekkel kapcsolatban *Bacsa (2008, 2012)* két cikke is bekerült a felhasznált kutatások közé. 2008-as tanulmánya hetedikos diákok angol nyelvtanulási céljait vizsgálja. A vizsgált mintában mind a teljesítmény-, mind az elsajátítási célok megjelentek, de az előbbieket jellemzőbbek. Az eredményesség szignifikáns összefüggést mutatott a tanulási célokkal, a nyelvtanulással kapcsolatos meggyőzésekkel és a nyelvtanulás iskolai kontextusával. A tanulási célokkal összefüggésben álló nyelvtanulási eredményességgel kapcsolatos meggyőzések kérdésében szignifikánsan többen preferálták a magántanárt, mint az önálló, önfejlesztő tanulást, illetve a nyelvtanítási módszer összefüggésben állhat a tanulási célokkal: az általában gyakrabban alkalmazott hagyományos módszerek inkább a teljesítménycélok felé vezetnek. 2012-es kutatásában általános és középiskolás angolul tanulók nyelvtanulással kapcsolatos meggyőzéseit vizsgálta. Az eredmények szerint a tanulók nyelvtanulással kapcsolatos meggyőzéseik igen változatosak és korosztály szerint eltérőek. A nyelvtanulás eredményességét illetően a legszorosabb pozitív összefüggés az önhatékonysággal mutatkozott, az „alacsony hatékonyságúnak” nevezett stratégiák (például minden szó szó szerinti lefordítása) negatív összefüggést mutatott az eredményességgel.

Az egyéni szintre fókuszáló kutatások másik csoportja a nyelvtanulás egy-egy komponensével foglalkozik. *Kiszely (2006)* angol és magyar nyelvű érvelő fogalmazások kapcsán vizsgálta a 17–18 éves diákok írásfolyamatát, írásstratégiáját. Talán nem meglepő, hogy a diákok jobb minőségű esszéket írtak magyarul, mint angolul. A diákok angol tudása és az esszé minősége között is összefüggést talált, ám ennél az összefüggésnél erősebb a magyarul megírt fogalmazás minősége és az angolul megírt esszé minősége közötti összefüggés. *Lesznyák (2007)* kutatása 12–18 éves angolul és németül tanuló diákok természetes fordítói kompetenciáját, illetve egyes háttérváltozókat (feladatészlelés, segédeszközhasználat) vizsgálta – elismerve, hogy a fordítás a nyelvtanítás egyik igen

vitatott kérdése. Eredményei szerint a jobban teljesítők reálisabban érzékelik a feladat nehézségét, illetve összefüggés van az angol nyelvi, illetve a magyar osztályzatok és a fordítás minősége között. A tanulmány a korosztályok között nemcsak a teljesítmény, hanem a feladatészlelés és a segédeszközök területén is fejlődésről számol be. A nyelvtanulás időtartalma fiatalabb korban gyenge és később is minimális összefüggést mutat a teljesítménnyel.

A nyelvtanulás egy specifikus elemére, a szókinccs fejlődésére és annak online tesztelési eszközének kifejlesztésére vonatkozik Vidákovich és munkatársainak a kutatása, amelyet angolul és németül tanuló hatodikosok körében folytattak. Eredményeik szerint szignifikánsan magasabbak voltak az angolul tanuló diákok eredményei, mint a németül tanulóké, illetve a németül tanulók több időt töltöttek a teszt kitöltésével. Ugyanakkor az instrukciók tanulmányozásával töltött idő nem mutatott összefüggést az eredményességgel, a feladatmegoldásra fordított idő is csak a németül tanuló diákok esetében. (Vidákovich et al. 2013.)

Iskolai szintre fókuszáló kutatások

Az elsősorban az iskolai feltételekre, keretekre vonatkozó csoportba tartozó kutatások (5 cikk) közül kettő reflektál a szakképzés világára, így ezekben jelenik meg leginkább a munkaerőpiaccal kapcsolatos nyelvtanítási és nyelvtudási elvárás, ugyanakkor ezek azok a kutatások, amelyek egyértelműen a tanárok véleményét célozták meg. *Einhorn (2001)* szakközépiskolákban (azaz érettségire adó szakképzésben) tanító tanárokat kérdezve vizsgálta a német nyelv példáján keresztül az idegen nyelv-oktatás fő jellemzőit, valamint a diákok nyelvvel kapcsolatos esélyeit és lehetőségeit a szakközépiskolákban. A tanárok meglátása szerint az ezekben az intézményekben érettségiző diákok jó része nem éri el a B1-es szintet, amit az érettségi vizsga előír. A tanulók leginkább az általános nyelv használatában, nem pedig a munkához kapcsolódó nyelvhasználatban eredményesebbek. A munkaerőpiac által elvárt készségeknek és szinteknek a megkérdezett tanárok 40%-a szerint csak a legjobb diákok felelnek meg, azonban körülbelül 30%-uk szerint a legjobbak sem. *Fóris (2004)* dél-dunántúli középiskolákat (gimnázium, gimnázium és szakközépiskola, szakközépiskola) vizsgáló tanulmányában többek között megállapította, hogy a tanárok és oktatási intézmények szívesen vennének részt nyelvi segédeszközök fejlesztésében, ami főként a szakképzésben jelentene fontos pozitív változást. Bár a szaknyelvi oktatás fejlődik, ez a fejlődés bizonyos szempontból egyoldalú (idegenforgalom, kereskedelem, gazdaság), több más fontos területen (például mezőgazdaság, műszaki szektor) inkább hiányosak a lehetőségek.

A harmadik, az iskolára, vagyis a nyelv iskolai körülmények közötti tanítására, taníthatóságára fókuszáló cikk *Csizér és Edwards (2006)* tanulmánya, amely a pragmatikai kompetencia elemeinek tantermi taníthatóságát vizsgálja középiskolás mintával (a cikkből nem derül ki pontosabban, hogy milyen iskolatípusokról van szó). A kvázikísérletben igazolták, hogy a pragmatikai kompetencia egyes elemei osztálytermi közegben is taníthatóak, ám a magasabb nyelvi szinten lévő diákok több elemet alkalmaztak, mint az ugyanolyan specifikus felkészítést kapó gyengébb diákok, a különböző nyelvi szinten lévő diákoknak különböző nehézséget jelentettek e kompetencia elemei.

További két cikk az iskolai nyelvvoktatási gyakorlatot tágabb szinten érinti. Mihaljevič Djigunovič, Nikolov és Ottó kutatása arra kereste a választ, hogy milyen különbségek

vannak a nyolcadik osztály végén a magyar és horvát tanulók angol nyelvtudása között, illetve a nyelvi szintet milyen mértékben befolyásolják egyes iskolai változók (nyelvtanulás kezdete, óraszám, csoportlétszám). A horvát nyolcadikosok minden készségben jobb eredményt értek el, mint a magyar tanulók, sőt, eredményeik között kisebb eltérések voltak, mint a magyar iskolások eredményei között. A magyar diákok esetében összefüggés mutatkozott az óraszám és a teljesítmény között, de ezt a képet árnyalja, hogy a horvát diákok, akik eredményesebben szerepeltek a teszten, alacsonyabb óraszámban tanulták az angolt. Hasonló a helyzet a csoportlétszám és a korai nyelvtanuláskezdés esetében: Horvátországban nagyobbak a csoportok, mint Magyarországon, illetve a korábban kezdő magyarok nem teljesítettek jobban horvát társaiknál, bár a magyar részmintán belül igen. Megállapítható, hogy a különbségek a nyelvtanításban, illetve az iskolán kívüli tényezőkben keresendők. A probléma oka lehet a magyar „gyengébb” és „erősebb” csoportokba való beosztás, illetve iskolán kívüli egyéb (például családi) tényezők is. (Mihaljevič et al. 2006.)

Vígh (2013) tanulmánya az angol és német középszintű érettségik változásait, illetve az egyes iskolatípusokhoz tartozó eredményeket vizsgálta 2007 és 2012 között. Megállapítása szerint a teljesítményváltozások egyik oka maga a vizsga eltérő nehézsége és összetettsége a vizsgált évek folyamán. Ugyanakkor arra is rámutat, hogy mind az angol, mind a német érettségieredmények esetén jelentős eltérések vannak iskolatípusok szerint: a gimnazisták eredményei a legjobbak. A középszintű érettségien az iskolatípus körülbelül 20%-ban határozza meg az eredményt.

Egyéni és iskolai szintre fókuszáló kutatások

A következő csoportba azok a cikkek tartoznak (2 cikk), amelyek az *egyéni különbségekre és az iskolai környezetre egyaránt fókuszálnak, sőt, ezek interakcióját is érintik*. Csizér (2003) cikke az iskolai angol nyelvtanítás feltételeit és a diákok motivációját vizsgálja. A diákok motivációját – más kutatásokkal egybecsengően – pozitívnak látja, a vizsgálatban részt vevő tanárok megfelelő képesítéssel tanítottak (hozzá kell tenni, hogy a British Council által elérhető tanárokat vontak be a mintába), az angolórák legtöbbször a célnak megfelelő teremben folytak. Azonban a padok mozdíthatatlansága, illetve a szaktermek hiánya megnehezítették a kommunikatív nyelvtanítást és a szemléltető-eszközök használatát.

Kevesbé pozitív képet fest a nyelvtanulás feltételeiről és a tanulók motivációjáról Nikolov és Nagy (2003) tanulmánya, amely kifejezetten a nyelvtanulásban magukat sikertelennek tartó felnőtteket szólaltat meg iskolai nyelvtanulási tapasztalataikról és a megszerzett nyelvtudásukról. Rámutatnak, hogy az attitűdöt és a motivációt maga a tanult nyelv is befolyásolja. Itt fontos megjegyezni, hogy a válaszadók egy része kötelező orosz tanulásban – is – részt vett. A résztvevők magukat/tudásukat a nyelvi területeken inkább gyengének értékelték, a nyelvtanulás sikerességében legfontosabbnak a szorgalmat, kitartást (nem a motivációt és a nyelvérzéklet) tartották, bár a kijelentésekből egyértelműnek tűnik, hogy a motivációt, attitűdöt és sikerességet nagyban befolyásolták az osztálytermi folyamatok és meghatározónak tűnt a tanár szerepe is. Hasonlóképpen levonható az a következtetés is, hogy a nyelvtanítás módszertani kultúrája változtatásra szorul, illetve a nyelvtanítás folytonossága nem biztosított (például iskolaátmenet) az oktatási rendszerben.

Iskolai és iskolán kívüli (családi, társadalmi) szintre fókuszáló kutatások

Az utolsó csoportba azok a tanulmányok kerültek (6 cikk), amelyek *iskolai és iskolán kívüli (családi és társadalmi) tényezőket kapcsolnak össze*. Radnai (1996) cikke (a vizsgált 20 cikk közül a legkorábbi) alsótagozatos kisgyermekek idegennyelvi fejlődését és az ennek mérését befolyásoló nem nyelvi tényezőket vizsgálja, amelyek, meglátása szerint a szülői háttér (például végzettség), a mérés módszertana (hagyományos vagy kommunikatív) és a nyelvhez, illetve magához a méréshez kapcsolódó attitűd.

Két cikk foglalkozik az angolul és a németül tanulók nyelvtanulási eredményességével kapcsolatba hozható iskolai és iskolán kívüli tényezőkkel (óraszám, iskolatípus, nyelvtanulás éveinek száma, iskolán kívüli tevékenységek, szülők iskolai végzettsége), amelyek a két nyelvet tanulók különbségeire is rávilágítanak. Bors és munkatársai átfogó felmérést készítettek a pécsi nyolcadikosok idegennyelv-tudásáról (statisztikai elemzésre csak az angolt és németet tanuló diákok adatai kerültek, a többi nyelv esetében a minta nagysága ezt nem tette lehetővé). Arra a következtetésre jutottak, hogy mindkét nyelv esetében van összefüggés az óraszám és a nyelvi teljesítmény között, de ezt óvatosan kell kezelni. A magasabb végzettségű szülők gyermekei gyakrabban tanulnak intenzívebb csoportokban, nagyobb óraszámokban. A kutatás nem állapítja meg egyértelműen, hogy az óraszám vagy a szülői háttér szerepe mutat erősebb összefüggést a teljesítménnyel. (Bors et al. 1999.) Józsa és Nikolov (2005) országos mintán a 12 és 16 éves diákok angol és német nyelvi szintjét vizsgálták valamennyi intézménytípusban. Mindhárom mért készségben (hallott és írott szöveg értése, írás) jobb eredményeket értek el az angolul tanulók, mint a németül. Szignifikáns összefüggést találtak a nyelvi teszten nyújtott teljesítmény és a szülők végzettsége, az iskolai osztályzatok, a nyelvtanulással eltöltött évek, valamint a heti óraszám között – a mért korrelációk minden esetben magasabbak az angol, mint a német esetén. Az iskolai óraszám és a tanulással töltött évek száma összesen kisebb magyarázó értékkel bír, mint a szülők iskolázottsága. Az angolul tanulók valószínűsíthetően magasabb szocioökonómiai státusszal bírnak, magasabb célokat tűznek ki maguknak, és jobb minőségű nyelvoktatásban van részük. Jelentős különbség van az általános iskolai és a gimnáziumi 6. osztályos eredmények (az utóbbiak javára) és a tanulócsoporthoz között. Ugyanakkor az iskolán kívüli nyelvtanulást nem találták szignifikáns tényezőnek a diákok teljesítményében.

Cs. Czachesz és Vidákovich (2003) a kéttannyelvű iskolába járó diákokat nem a tanult idegen nyelvben való fejlődésük, hanem az anyanyelvi teljesítményük szempontjából vizsgálták: az idegennyelvi fejlődés visszahat-e pozitívan az anyanyelvi kompetenciára. Eredményeik szerint a kéttannyelvű intézményben tanulás nem fejleszti jobban az anyanyelvi készségeket, mint az egynyelvűben. Ugyanakkor megállapították, hogy a kéttannyelvű iskolákba járó diákok szüleinek végzettsége szignifikánsan magasabb.

Pavlik (1997) a helyi tantervek készítéséhez kívánt támpontot adni tanulmányával, amelyben budapesti 10 és 12 évesek olvasás-szövegértés, nyelvtan–helyesírás, matematika, természetismeret és (a 12 évesek körében) az angol nyelvi készségek felméréseinek eredményeit tárgyalja. Megállapítja, hogy angoltól jóval magasabb az egyes iskolák közötti különbség, mint a többi vizsgált területen. A szülők végzettségével összefüggésben pedig akár 15–20%-os különbség is lehet a teljesítmények között.

Sebestyén és Hegedűs (2017) tanulmánya nemcsak azért zárja ezt a csoportot, mert ez időben a 20 cikk közül a legfrissebb, hanem azért is, mert ez az, amelyik az iskolai és szülői tényezőknél tágabb összefüggéseket is igyekszik feltárni. A 2013 és 2015 közötti angol és német középszintű érettségi eredményeit vetették össze az Országos kompetenciamérés szövegértési és matematikai eredményeivel és ennek segítségével vizsgálták a szülői háttér és a regionális elhelyezkedés teljesítménnyel való összefüggéseit. Eredményeik szerint erős összefüggés van a szülői státusz és a vizsgált teljesítmények között, ami fordítva is igaz: ahol magasabbak a teljesítmények, ott magasabb a családi háttérindex. Hasonlóképpen – járási szintre vetítve – az eredmények tükrözik az ország területeinek gazdasági fejlettségét. Ők is kiemelik a különböző iskolatípusok közötti teljesítménykülönbséget (a gimnáziumok javára, amelyekbe inkább járnak magasabb státuszú szülők gyerekei), illetve, hogy az angol érettségi eredményei magasabbak a német érettségi eredményeinél.

Összegzés

A vizsgált 20 cikk között változó arányban, de az idegennyelv-tanulás eredményességének mindegyik főbb vetületéről találunk tanulmányt: megjelennek az egyéni különbségek, az iskolai változók és a családi és társadalmi különbségek – vagyis, ha a cikkek nem is fedik le a nyelvtanulási eredményesség minden területét, a nagyobb területekre találunk példát. Ugyanakkor a vizsgált cikkek nem fedik le a nyelvtanulást a nyelvek tekintetében: a relatíve csekély számú cikkből is kiolvasható az angol nyelv túlsúlya a kutatásokban és publikációkban. Míg egyrészt érthető az angollal kapcsolatos kutatások túlsúlya, hiszen a diákok nagyobb része tanul angolt, illetve a beválogatott cikkeknek meg kellett felelniük az általunk meghatározott mintanagyság kritériumának, az angol nyelv tanulásával kapcsolatos kutatások ilyen szintű dominanciája torzíthatja a nyelvtanulás sikerességéről alkotott képet. Mint láthattuk, maga a tanult nyelv is implikál az eredményességgel összefüggő tényezőket, amelyek a különböző nyelvek esetében eltérőek lehetnek. Érdekes tanulságokkal szolgálnak ebből a szempontból az angol és német nyelv tanulásának eredményességével foglalkozó összehasonlítások, amelyek egyértelműen jobb eredményeket mutatnak az angol nyelv esetén, aminek lehetnek egyéni (például motiváció, attitűd), iskolai (például módszertan), státusz (magasabb szülői végzettség) és egyéb iskolán kívüli okai is.

A nyelvtanulási eredményesség más iskolai tantárgy (főleg anyanyelv valamilyen terület) összefüggésében vizsgáló tanulmányok alapján megállapítható, hogy az idegennyelvi teljesítmény és az anyanyelvi teljesítmény (valamely vetülete) között van összefüggés, ugyanakkor az intenzívebb idegennyelvi fejlesztés nem feltétlenül hat vissza az anyanyelvi készségekre. Bár van olyan tanulmány, ami a matematikai eredményeket is egybeveti az idegennyelvi eredményességgel, kifejezetten a matematika (vagy a zene-tanulás) és a nyelvtanulás eredményességének összefüggéseire az ismertetett cikkek között nem találunk példát. Hasonlóképp, bár a középiskolások jó része két idegen nyelvet tanul, nem találtunk olyan cikket, amelyik a tanult nyelvek elsajátításának összefüggéseire vonatkozna.

A kutatások nagyobb része (13 cikk) érinti az iskolai, tanítási tényezőket (például óraszám, csoportbeosztás, intézménytípus stb.). A kutatások tanulókat, tanárokat, intézményvezetőket is megszólítottak, ám mégis úgy tűnik, a két utóbbi kategória ke-

vesebszer került a kutatás fókuszába (2 cikk), mint a tanulók és maga az iskola. Ez azért is érdekes, mert több cikkből is kiderül a módszertan vagy annak megújításának fontossága, illetve a tanár szerepe az eredményességben. Több kutatás is rávilágít arra, hogy ugyan a nagyobb óraszám pozitív összefüggésben van az idegennyelvi eredményességgel, ez a hozadék relatív: valószínűleg a szülői háttér is közrejátszik ebben, illetve ez az előny nemzetközi összehasonlításban nem eredményez jobb teljesítményt. Szinte valamennyi, több iskolatípust megjelenítő cikk beszámol az iskolatípusok közötti szignifikáns eltérésekről a gimnáziumok javára, illetve említi az iskolák és csoportok közötti különbségek nagyságát, ami az idegen nyelvek sikeres tanulásához való hozzáférés egyenlőtlenségeire enged következtetni.

Az iskolán kívüli családi tényezők területén azt láthatjuk, ez a vizsgált cikkekben elsősorban a szülők iskolázottságát jelenti (6 cikk), és minden ezt a változót is vizsgáló kutatás rámutat arra, hogy összefüggés van a végzettség és a nyelvi eredményesség között. Nem egyértelmű azonban, hogy ez az összefüggés egész pontosan miben is áll. Azt láthatjuk, hogy a magasabb végzettségű szülők igyekeznek gyerekeiket intenzívebb nyelvtanulási lehetőségekhez juttatni, de egyéb családi tényezők, például az anyagi helyzet, kulturális javakhoz vagy a nyelv iskolán kívüli gyakorlásához való hozzáférés, a nyelvtanulással kapcsolatos attitűdre, motivációra, stratégiára stb. gyakorolt hatás alig vagy nem jelenik meg. Érdekes, hogy a 20 cikk közül a legrégebbi (*Radnai 1996*) már foglalkozik a szülő iskolázottsága és a nyelvtanulási eredményesség kapcsolatával, és bár ez az összefüggés több cikkben is megjelenik az évek folyamán, legtöbbszörben a szülői háttérbe nem vonnak be további tényezőket, így ennek az összefüggésnek a tényezőiről továbbra is keveset tudunk.

Igaz ez a tágabb társadalmi összefüggésekre is: csak az időrendben utolsó kutatás (*Sebestyén–Hegedűs 2017*) vizsgálja a nyelvtanulási eredményességben a regionális összefüggéseket. Vagyis bár a társadalmi összefüggésekkel foglalkozó cikkek rámutatnak arra, hogy a nyelvi eredményességnek a tanulón és az iskolán kívüli összetevői is vannak, az itt ismertetett kutatások ezt a szálát nem göngyölitik fel (például nem találtunk a vizsgált 20 cikkben településtípusokra vonatkozó kutatást és összességében úgy tűnik, hogy a kutatások kis része reprezentatív országosan). Hasonlóképpen hiányzik a vizsgált 20 cikkből a diszfunkciós vagy fogyatékkal élő tanulók nyelvtanulási helyzete. Ennek részint oka a válogatási szempontoknál általunk meghatározott mintanagyság, ám az ennek a kritériumnak nem megfelelő találatok között is nagyon kevés kutatás foglalkozott a tanulók ezen csoportjaival.

A kutatott területek tekintetében érdekes hiány, hogy bár a tanulmányokat 2019-ig vizsgáltuk, a nyelvtanulási eredményességgel kapcsolatban egyetlen cikk érinti csak a technikai lehetőségeket, és ez a cikk is a tesztelést, nem pedig az IKT által a nyelvtanulásban és nyelvtanításban kínált és használt lehetőségeket vizsgálja.

IRODALOM

- BACSA É. (2008) A tanulási célok vizsgálata az angol nyelvtanulás tükrében. *Iskolakultúra*, Vol. 18. Nos 7–8. pp. 33–49.
- BACSA É. (2012) Az idegennyelv-tanulással kapcsolatos meggyőződések vizsgálata általános és középiskolás tanulók körében. *Magyar Pedagógia*, Vol. 112. No. 3. pp. 167–193.

- BORS L., NIKOLOV M., PÉRCSEH R. & SZABÓ G. (1999) A pécsi nyolcadik osztályosok idegen nyelvi tudásának értékelése. *Magyar Pedagógia*, Vol. 99. No. 3. pp. 289–306.
- CS. CZACHESZ E. & VIDÁKOVICH T. (2003) A két tannyelvű oktatás és a kognitív kompetencia néhány összefüggése. *Modern Nyelvoktatás*, Vol. 9. Nos 2–3. pp. 14–24.
- CSIZÉR K. (2003) Az angol nyelv oktatásának feltételei. *Iskolakultúra*, Vol. 13. Nos 6–7. pp. 45–54.
- CSIZÉR K. & EDWARDS M. (2006) Angolul tanuló diákok pragmatikai kompetenciájának fejlesztése. *Modern Nyelvoktatás*, Vol. 12. No. 1. pp. 35–43.
- EINHORN Á. (2001) Milyenfajta nyelvtudásra készítik fel németből a szakközépiskolásokat? *Modern Nyelvoktatás*, Vol. 7. Nos 2–3. pp. 29–40.
- FEHÉRVÁRI A. (2021) Eredményesség- és méltányosság-kutatások a magyar közoktatásban. *Iskolakultúra*, Vol. 31. No. 4. pp. 90–108.
- FÓRIS Á. (2004) Idegennyelv-tudással kapcsolatos vizsgálat a Dél-Dunántúl középiskoláiban. *Modern Nyelvoktatás*, Vol. 10. Nos 2–3. pp. 27–39.
- HABÓK A. (2016) Tanulási és nyelvtanulási stratégiák használata az általános iskola végén és a középiskola elején. *Iskolakultúra*, Vol. 26. No. 10. pp. 23–38.
- JÓZSA K. & NIKOLOV M. (2005) Az angol és német nyelvi készségek fejlettségét befolyásoló tényezők. *Magyar Pedagógia*, Vol. 105. No. 3. pp. 307–337.
- KISZELY Z. (2006) Magyar és angol nyelvű fogalmazások retorikai szerkezete: Összefüggések, magyarázatok és pedagógiai implikációk. *Magyar Pedagógia*, Vol. 106. No. 2. pp. 129–146.
- LESZNYÁK M. (2007) A természetes fordítói kompetencia összefüggése a feladatészleléssel és néhány egyéb háttérváltozóval. *Modern Nyelvoktatás*, Vol. 13. No. 1. pp. 22–45.
- MIHALJEVIČ DJIGUNOVIČ J., NIKOLOV M. & OTTÓ I. (2006) Horvát és magyar nyelvtanulók angol nyelvtudása nyolcadik osztályban. *Magyar Pedagógia*, Vol. 106. No. 3. pp. 171–186.
- NIKOLOV M. (2003) Hatodikosok stratégiahasználata olvasott szöveg értését és íráskészséget mérő feladatokon angol nyelvből. *Magyar Pedagógia*, Vol. 103. No. 1. pp. 5–34.
- NIKOLOV M. & NAGY E. (2003) „Sok éve tanulok, de nem jutottam sehova.” Felnöttek nyelvtanulási tapasztalatai. *Modern Nyelvoktatás*, Vol. 8. No. 1. pp. 14–40.
- PAVLIK O. (1997) A 10 és a 12 éves korosztály alapvető készségei és ismeretei – NAT-elő-mérés Budapesten. *Új Pedagógiai Szemle*, Vol. 47. Nos 7–8. pp. 232–245.
- RADNAI Zs. (1996) A nyelven kívüli tényezők hatása a kisgyermekek idegen nyelvi képességeinek fejlődésére. *Modern Nyelvoktatás*, Vol. 2. Nos 1–2. pp. 45–60.
- SEBESTYÉN K. & HEGEDŰS R. (2017) Középiskolások idegen nyelvi, szövegértési és matematikai eredményeinek vizsgálata társadalmi és területi tényezők mentén. *Modern Nyelvoktatás*, Vol. 23. Nos 2–3. pp. 21–33.
- VIDÁKOVICH T., VÍGH T., SOMINÉ HREBIK O. & THÉKES I. (2013) Az angol és német nyelvi szókinccs online diagnosztikus tesztelése a 6. évfolyamon. *Iskolakultúra*, Vol. 23. No. 11. pp. 117–130.
- VÍGH T. (2013) A középszintű angol és német nyelvi érettségien elért teljesítmények változásai 2007 és 2012 között. *Modern Nyelvoktatás*, Vol. 19. Nos 1–2. pp. 17–35.

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)